

NIKOLA POPOVIĆ
SKICE ZA PLOVIDBU

NIKOLA POPOVIĆ
SKICE ZA PLOVIDBU

Izdavač: Imprimatur d.o.o.

Za izdavača: Boris Maksimović

Lektura: Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Damir Omić

Fotografija na koricama: Borjan Čamo

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Skandi s.p.

Za štampariju: Mladen Spasojević

Tiraž: 300

Godina: 2020.

ISBN: 978-99976-907-0-8

Nikola Popović

SKICE
ZA
PLOVIDBU

Za Stefani

LUKE I PROMINUĆA

PELIKANI U SIDONU

LIBAN, 2016.

Svijet ptica je na put krenuo,
no samo ih je trideset na put stiglo.
Putovale su godinama, preko dolina i gora;
na putu ostaviše većinu svog života.

Faridudin Muhamed Atar, *Govor ptica*

*

STOJE U NIZU, duž ograde koja prati liniju mora. Podignuli su duge kljunove uvis, paperje na grudima leluja na jutarnjem vetru. Na mahove stresu crnim krilima, spuste glavu, ali odmah zauzmu isti nepomični stav. Stanu jedan uz drugog, poput posade postrojene na palubi, u tamnoplavim redengotima i sa belim mornarskim kapama. I kao što mornari gledaju u pučinu (more je, oni koji plove to znaju, dom tuge) tako i ove velike ptice gledaju u talase kuda se ide dalje na Sredozemlje, u Kipar i Egipat, otuda su, kako kažu u Sidonu, *tek* sletele.

Na libanskom jugu vreme ima udaljene otkucaje. Ovde se prošlost više nego drugde stapa sa sadašnjim događajima, pa se i čas dolaska pelikana stopio u priče

od tanke istočnjačke svile. Libanske su priče utkane u povest gradova i žive dalje, životom nezavisnim od svog tvorca, vraćaju se svom izvoru izmenjene i nove. Pronose ih putnici cestom što prolaze ovuda od Bejruta do juga libanske zemlje; tamo je Tir, grad-luka sa šarenim kućama, tamo su leje limunova u Mardžajunu i Hezbaji, vinogradi i modra polja zatara, majčine dušice. U predeo koji je pomilovala Božja ruka, ali gde uvek dopire odjek bitaka, uklopile su se i ptice. Nastanile su se u laguni ispred krstaškog zamka – to je zatišje, sklonjeno od udara vetra. Sidonjani ih zovu *sidonski pelikani*. Grad i brodica ukotvljena uz obalu načas postane slika. Žbun kapara izrasta iz zidina zamka i liči na Meduzinu glavu, tako je i ptičja straža pelikana srasla sa kamenom iznad mora.

*

O dolasku pelikana, Sidonjani, zagledani u nebo, kažu da su ptice na proputovanju, te da hvataju snagu za novi let (u Liban, zna se, sleće puno ptica, a ptice lete pomalo svojom voljom a pomalo ih nosi vetar). Drugi vele da će ptice velikih kljunova ostati zauvek u njihovom gradu, libanski vazduh topao je i mek a Sidon, i Liban ceo, oduvek je bio pribežište onima koji su utekli, otpadnicima od vere, izgnanicima i prognanicima bez poseda. Mnogi su na proputovanju, kao ptice, savili ovde gnezdo, stopili običaje iz zavičaja sa onima u novom podneblju. Čekanje na dalji put u Libanu traje dugo, jer ovde i vreme svako meri svojom merom. Stari pominju predratno vreme, boje događaja svetlim nijansama, i ono posle rata, koje još traje i spaja se sa sadašnjim danima. Mlađi mere po događajima, koji su, iako bliski u pričama, već dobili prizvuk starine kroz bezbrojna viđenja i sećanja koja svakoj

priči daju novo ruho, namah je spajaju sa prethodnom i na nju već vezuju drugu. Za libanske galebove tako vele da to nisu veliki kraljevski galebovi koji se iz visine ustremljuju na plen. To su, kako kaže bejrutski kućepazitelj Abu Ali (on zna ljude i ptice), galebovi sitnijeg rasta, pitomi kao grlice.

Putem koji povezuje jug i prestonicu zemlje, stigla je priča o sidonskim pelikanima i u Bejrut, pa se o pticama govorilo i u „Kapetanovoj kabini”, kafani u staroj četvrti gde je pesnik Mahmud prijateljevao sa piscima i muzičarima. Tu se, kao što je plovio Jona u trbuhu velike ribe, plovi u toploj utrobi kafane-broda, pa i vreme sâm o ima svoj ritam. Za šankom „Kabine”, kažu: desilo se to godinu pre ili godinu nakon što je Mahmud zagrlio zemlju. Već su četiri godine kako pesnik – koji je povazdan bio u Hamri – ne prolazi glavnom ulicom, ali se sa onog sveta povremeno javljao prijateljima u snovima. U Libanu se više nego drugde sanja ono čega nema, najviše u jesen, pre septembarskih bura, kad kej opusti, brodice plove samo uz obalu, ptice lete nisko a duša se sprema na put.

Faruk, dobri berberin sa Korajtema, kaže da je sanjao pelikane nekoliko puta, uvek pred jutarnji ezan i isto: u letnji ramazanski dan, ulaze u berbernicu ustreptali od bejrutske jare, govore čovečjim glasom, lepeću krilima i recituju stihove Omara Hajama o prolaznosti života, vinu i lutnji. U snu doktora Jase-
ra Huta, pelikani razapinju krila na sunčevoj svetlosti, šare i žile liče na snimak pluća a u mrljama se prepoznaju obrisi brodskih jedara, katarke i talasi, onda ženske obline. Tako se, pričajući o snovima i pticama, kroz zamagljeni vazduh kafane, prijatelji iz „Kapetanove kabine” prisećaju prijatelja, pesnika (u Libanu se ne imenuje ono što najviše nedostaje). Govore kao

prekaljeni putnici i ljubavnici Orijenta, a kafana je poput mora, ona pušta da priča plovi kao što talasi ljuljaju čun, kao što se razliva rana bejrutska jesen.

I ja sam sanjao pelikana: leži oslonjen na bok na nekom velikom baldahinu i govori arapski (koji ja, u snu, razumem), kaže da i odozgo, iz dženeta, vidi da u kafani nije sve kako treba da bude, jer umesto starih arapskih makama na lutnji, koja ima zvuk sličan ljudskom glasu, razgovor zaglušuje muzika razarajućeg ritma, uz to svako pije isuviše, eto, i Ibn Ruždi se uhvatio čaše, iako ga je barmen Andre, prekorno kao mati, odvrćao od toga. U snu, pelikan je govorio kao jurodivi mudrac, prorok iz doline, prolazio kroz nju rukom važno, podigao prst uvis i rekao:

– Ostavite se alkohola, tog zla koje se zapatilo u naš rod! – Tebi se – upire u mene prstom – psovka odavno uplela u govor, *haram*... Piši kao da sviraš na lauti, a kad govoriš, budi kao u svojim pričama – kazala je na kraju ptica, ili pesnik, lelujući u plavičastom plamenu.

*

Halas – kažu Bejručani – dosta je, treba ići dalje a svako vreme ima svoje priče. One stare već ustupaju mesto pričama o novim putnicima i strancima koji su zastali ovde na proputovanju a potom vezali svoju sudbinu za grad između planina i mora. I svaki put, kada me taksista Halil vozi ka aerodromu, pomislim kako su svi doživljaji i priče već ispričani, a onda shvatim kako nisam opisao ni pola šarene libanske bašte – priče kapetana u luci Biblosu, snegove Feraje i akord hrama u Balbeku, niti kako Hamru, u jutro i sumrak, nadleću ptice.

Sidonskih pelikana bilo je sedam; jutro je vreme kad je malo jato na okupu, tokom dana, najveći među njima izdvoji se iz stroja, i kreće u lov ka moru, potom

se vrati sa ribom. To su libanske palamide, iz roda barakuda, samo što im je meso mekše i slađe. Sedam je broj ove eskadrile koja je ovde sletela na žal; dobar broj, kažu Libanci, po stihovima u svetim knjigama i krugovima hodočasničkih puteva na istok. To je put ka galilejskim poljima koja zriju više puta, kao artičoka, biljka mekog srca, ili tamnocrvena narandža iz Nakure. Opna artičoke skida se polako, tako se i libanske priče slušaju list po list a život, u zemlji do koje dopire odjek bitaka, uvek se iznova obnavlja i rađa. Iz sidonske luke isplovljavaju brodice, to nisu velike feničanske galije, ali priče čuvaju sećanja na plovidbe preko Mediterana, priče o putovanjima i ljubavima.

Svega ima u šarenoj levantskoj bašti. Video sam, putujući, bajkovite slike, prizore koji se iznenađujuće pojave i nestanu, potom iznova vaskrsnu kao žar-ptica. Liban je, i Mediteran ceo, san i opsena, igra prolaznosti i večnosti. Telo je trošno, ali u plovidbi, u potpalublju, priče gube strani naglasak i brodice plovi dalje, dok jednom sve ne postane sećanje. Tako su nečujno odleteli i pelikani, kada je slika postala priča a priča se skamenila u sliku, osvrnuvši se pre leta još jednom na grad koji im je dao utočište. Kada prođe vrelo leto, počinje vreme seobe ptica. Abu Ali kaže, otišle su na sabor ptica kraj velikog jezera.

To je istočnjačka priča: jednom, doći će dan kada će se svekolike ptice sveta sastati na ptičjem saboru na kojem će govoriti pelikan sidonski, kao sufijski šeih, o tajnama duše i tela. Na kraju, kako je zapisano, ptice će se zauvek izgubiti a njihove sene pomešati sa suncem. Ptice su, kažu, izmislile vetar, to je njihov rukopis, kojim ispisuju naše damare.

ZAPIS IZ PADANSKE RAVNICE

MILANO, 2014.

Dobru gitaru pravi graditelj
lepom je čini svirac.

Đakomo Parimbeli, *Lirski metod gitare*

*

U SUMRAK, PTICE su pomračile nebo. Milan-
ski gačci. Lete u velikim jatima, kruže nad nizijom
a onda se u rojevima gnezde u krošnjama platana
koji prate liniju pruge kao nema olovna straža. Od
ptica je na trenutak utihnulo brujanje koje je postalo
prirodan akord stanice. Huk železnice i podrhtava-
nje tla spojili su se sa zvukom fabričkih mašina u
isti ton, u largo ritmu periferije. Kantautori bi ovde
napisali jednu od onih pesama o ljubavi u predgrađu,
devojci iz grada i kući pored pruge, u malom mestu
gde se zaljubljuje jednom i zauvek, blizu stanice
na kojoj svako zastaje ali odlazi dalje. Opustelom
cestom prolazi tek pokoji automobil i biciklista, i
kao u pesmi rominja kiša.

Sa obe strane pruge, kao uz korito reke, mesto se širilo. Fasade baršunastih nijansi, trodelni venecijanski prozori i balkoni sa vijugavim reljefima. To je prvi red starih kuća, građenih po uzoru na vile u Milanu, Padovi i Bergamu, ali su šare skromnije, portici manji a rezbarije na vratima svedene na nekoliko jasnih poteza.

Dalje, u panorami, stoje stambene zgrade građene tridesetih godina, oštih i pravilnih oblika, zatim one građene u posleratnom vremenu. Kroz kišu, ceo se pogled preliva u fresku slikanu gustim bojama sivih i modrih nijansi.

*

Ime koje nosi gradić Ro, nadomak velegrada, oduvara kratkoćom od ustaljenih italijanskih naziva. To nije Milano, aristokratski grad severa, prestonica opere sa katedralom čiji šiljci bodu svod, već varoš naslonjena uz grad. Puls života je sporiji, ali se još uvek mogu čuti priče o velikim danima i poreklu imena.

Mnogi veruju da mesto svoje ime duguje krstašu, stegonoši Đovaniju od Roda, pošto je umesto zastave sa polumesecom na osvojenu saracensku tvrđavu stavio zastavu hrišćanske vojske. Ro nije zaobišla ni vojska cara Fridriha Barbarose, razorivši ga tokom pohoda na Milano. Grad je brzo obnovljen, okrenut onom od čega živi i danas – industriji i trgovini.

U milanskim hronikama zapisano je kako naziv potiče od grčkog ostrva Rodos jer je grad osnovala plemićka porodica koja odatle vuče korene.

*

U Ro se stiže auto-putem koji povezuje gradove italijanskog severa – Trst, Milano, Torino i vodi dalje ka jugu Italije, a na sever ka Domodosoli i tunelu koji

kroz planinski klanac ide ka švajcarskim skijalištima. Kilometrima duž auto-puta vide se raznobojni zidovi fabrika, dok u toplu unutrašnjost auta prodiru mirisi plastike, gume, piljevine i kafe. Nedaleko od centra Roa je Milanski sajam i mnogi na proputovanju, te ljudi iz industrije, tehnologije i dizajna, odsedaju ovde, u hotelu koji je nekad bio fabrika pamuka.

Zdanje je od crvene cigle, sa prozorima čiji vrhovi podsećaju na cvet lale, i terasom odakle se kroz izmaglicu vidi Milano. U holu pred trpezarijom uraljene su crnobeke fotografije iz ranog posleratnog vremena, slikane u radionici i pred fabrikom. Radnici nose kombinezone i karirane kačkete na glavi, u prvom redu su direktori u dugim dvorednim kaputima, sa leptir-mašnjama i cilindrom na glavi. Jedan stoji kao Čaplin naslonjen na štap, dok rukom pridržava obod šešira. Radnici su zagrljeni, poneki su podigli kape uvis. Lica su nasmejana i ozbiljna, ali svako gleda pravo u objektiv.

I danas, ostalo je ovde nešto od atmosfere filmova neorealizma o kradljivcima bicikala, fabričkim halama i pirinčanim poljima Lombardije. Milano se tokom prošlih decenija ubrzano širio stapajući se sa periferijom i gradićima kakav je Ro. Pomišljam na roman Etoarea Mazine *Pobednik*, u kojem je pisac, rodnom iz snežne doline Valkamonike, opisao salaš kraj Milana uoči i tokom Drugog svetskog rata: „Sada se grad, kao reka iz korita, izlivaao preko zidina i proždirao selo, pa su na granicama salaša bile samo kržljave livade i trava umašćena od gustog dima koji se širio iz obližnjih fabrika.”

Menjalo se i predgrađe, primalo odjek velikih zbivanja, postajući sve više deo grada. U romanu su opisane sudbine stanovnika salaša, ljubavi usred ratnog vihora, pomama malih ljudi za vlašću, uspon

jedne ideologije i njen fijasko. Trgovci, zanatlije, seljaci, vojnici i povratnici sa ratišta promiču kroz Mazininu knjigu koja je oživela ambijent ne toliko star a opet udaljen u vremenu, jer sve je manje onih koji ga se, kao sam pisac, neposredno sećaju.

*

Pamtim susret sa Mazinom tokom mog prvog odlaska u Italiju. Autobusi su iz Beograda išli u Trst i Veneciju kružnom linijom, preko Austrije i Mađarske, a putovanje je trajalo dvadeset sati. Na železničkoj stanici Mestre seo sam u voz za Firencu, srećan što sam blizu krajnjeg odredišta. Pisac je putovao sa suprugom kući u Rim, a ja sam hteo da okušam svoj italijanski. Ali Mazina je, kao nekad u italijanskoj skupštini, bio izvanredan govornik: dok je voz prolazio kroz Veneciju, prepričavao je Goldonijeve komedije, u Ferrari recitovao stihove iz Tasovog epa o krstaškom pohodu na Jerusalim, u Firenci stihove pesnika renesanse.

Prodao mi je prava za svoj roman *Gvožđe i med*, za jednu italijansku liru, čuvam taj ugovor na žutoj hartiji sa Etoereovim logom koji je sam nacrtao – galija sa pticom na jedru. Preveo sam taj roman o ljubavi i bolesti, vremenu kuge u baroknoj Veneciji, memli kanala i besanim noćima.

U stanu na brdu iznad Rima, gde je vazduh redak i svež, Mazina je tog leta govorio kako se seća predratnog vremena kada je kao i ostala deca iz njegovog kraja, nosio crnu uniformu balila, Musolinijeve mladeži, i svirao doboš u orkestru. Govorio je o Drugom svetskom ratu, noćima provedenim uz petrolejsku lampu u bergamskim podrumima, zatim o prvim godinama nakon rata i poletu koji je Italija osetila šezdesetih, kada su kupili prvi televizor i automobil.

Tokom svoje karijere novinara i književnika putovao je u Južnu Ameriku, Afriku i Vijetnam i intervjuisao Mandelu, Arafata, Pertinija – ličnosti svetske i italijanske političke pozornice – i pisce poput Pavezea, Montalea i Tabukija.

– Ja nisam italijanski klasik, ali prevedi me na svoj jezik – kazao je Mazina nakon što je dovršio bocu vina iz Pijemonta i dosuo meni još gutljaj – u kuhinji je mašina za kafu, skuvaj sebi ujutro pre puta. Pisac mora biti pokretljiv.

Sada Mazinine romane i duge rečenice čitam jasnije, posebno njegove memoare. Promiču državni, političari i pisci sa kojima je vodio razgovore, oživljeni u njegovoj prozi na jednostavan način, svako sa svojim manirima, načinom odevanja i govora. U toj galeriji likova obični ljudi stekli su svoje mesto po svojim delima, po onom što su u životu učinili za druge. Iako bolestan, u poodmaklim godinama, stalno piše. Istina, vremena je sve manje. Jedan pisac Indus kazao mu je da svako jutro odlazi sa laptopom do obale Ganga, jer samo tu može pisati, u osami.

Takva je i tišina u gradiću Ro. I Pučini je dolazio ovde, kažu meštani, sedeo na stanici i slušao dijalekte, čiji je zvuk kasnije pretočio u operске melodije.

*

Vozim dok na bergamskom radiju puštaju balade Dina Paolija, Luidija Tenka i Luča Batistija, linija puta odmotava se kao nepregledna traka. U Dalmineu me čeka prijatelj, maestro gitare i laute, Đakomo Parimbeli. Pre nekoliko godina imao je koncerte u Beogradu. Duvala je košava, a Parimbeli je svirao kompozicije starih majstora i o svakoj bi kazao nešto o njenom nastanku. Govorio je i o instrumentima, kako se od

svetlog drveta smrče pravi prednja ploča na gitari, a zadnja od tamnog ružinog drveta.

Gitara i maestrov glas tiho se dodiruju jer on, kao što se baždare odeljci u knjizi, meri rečenice i ne pravi duhovite obrte. Parimbeli nije Etoze Mazina, koji kroz gradove i zemlje putuje kao mornar koji poznaje luke i talase. Maestro je više kapetan koji u svojoj kabini vredno istražuje muziku i istoriju žičanih instrumenata. Priznaje da u duši nije veliki putnik te žali što na putovanjima, kad drži koncerte, ne stiže da vežba. Zato je odabrao život u mirnom Dalmineu, a ne u Milanu.

Dok pijemo kafu, kao i onog dana kada je u vetrovitom Beogradu na svakom mestu tražio signal interneta, zvao kuću i pratio sve što se događa, u svom domu pokazuje mi čitav mali svet: kolekciju instrumenata. Španske gitare sa sedefnim rozetama, mandoline sa ugraviranim inicijalima napuljskih majstora, kruškolike laute sa izduženim vratom i školske gitare njegovih sinova.

U vrtu maestra Đakoma cvetaju magnolije i narandže. Svakom stablu, kao što to čini za instrumente, poklanja posebnu pažnju. Uz maslinovo ulje i kotur parmskog sira koje sam kupio u supermarketu na auto-putu, stavljam knjige sa posvetom – zbirku pesama *Lirski metod za gitaru* i, kako je kazao maestro Đakomo, njegovo životno delo dugog naslova *Lauta i gitara u Bergamu kroz vekove*.

*

Hoteli uz put su nalik jedan na drugi, ali u tim lukama putnik, kad zastane, beleži utiske i slike sa putovanja. Možda se nigde, kao u njima, ne oseti tako dobro predah od pogleda na pejzaž i susreta s ljudima, i koliko je u sporednosti suština sveta. Smenjuju se nazivi mesta i gradova, prošla i buduća vremena, uspomene i

osećanja. Slične su ceste i priče koje se čuju na putovanju, prepliću se i stapaju u jednu beskrajnu sliku. Nizija nepregledno traje kao da je more, sve do prvih brežuljaka pred Trstom.

Umesto žitnih polja vide se stabla tamarisa i plava linija koja zapljuskuje obalu kod dvorca Miramare, gde se skupljaju tršćanski galebovi. Nedeljom, iz zgrada u Terezijanskoj četvrti, oseća se miris furlanske čorbe od kiselog kupusa, a na glavnom trgu čuju se italijanske, slovenske i nemačke reči. Trst je grad bure: na mostu koji prelazi preko kanala i na strmoj ulici kuda je nekad prolazio tramvaj, stavili su konopac za koji se prolaznici pridržavaju pod naletima vetra.

Trst je luka i grad uz more, mada je veći deo podignut na poslednjim obroncima Dinarskih planina prema Padanskoj niziji. Granica je blizu, red automobila se odužio sa obe strane granice kao u vreme kada se putovalo zaobilaznim putem i kada su zastoji trajali dugo, kao i pitanja – kuda se putuje i zašto. Pred graničnim prelazom zastali su autobusi sa putnicima koji su napustili svoj dom na Bliskom istoku. Migranti ili izbeglice? – apsurdna rasprava o tome bila je već nekoliko puta na televiziji. Bolja je, ipak, reč *putnik*.

*

Putujući kroz ravnicu, navikao sam na reno „senik”, ni prevelik ni premali, služi verno kao dobar konj i razdiše se kad pritisnem papučicu u punoj brzini. Slušam radio i pamtim susrete na svom putu. – Ne juri, i javi se kad dođeš na pola puta – kazao je maestro Đakomo, koji ne hita u vožnji kao ni u muzici. Do Beograda je sve manje ostalo, kroz prvi sneg naziru se obrisi grada gde će mašina, pregrejana i prašnjava od puta, odahnuti.